

MILICA PAPIĆ

E-mail: milica.papic@nbs.rs

FINANSIJSKI PODSTICAJI ZA DOBROVOLJNE PENZIJSKE FONDVE – PORESKE I NEPORESKE STIMULANSI

FINANCIAL INCENTIVES FOR VOLUNTARY PENSION FUNDS – TAX AND NON-TAX STIMULI

JEL KLASIFIKACIJA: G23, G18, J32, H30, D14

APSTRAKT:

Demografska tranzicija stvara sve veće pritiske kako na razvijene ekonomije tako i na ekonomije u razvoju, jačajući ulogu penzija i štednje za starost kao centralnog društvenog stuba sistema socijalnog osiguranja. Dobrovoljni penzijski sistemi od velike su važnosti za zemlje u kojima je neophodno povećati penzijsku štednju stanovništva a koje se suočavaju sa problemima održivosti javnih penzijskih sistema. U skladu sa trenutnim okolnostima, i to pre svega demografskim starenjem, može se očekivati dalji rast značaja ovakvog vida dodatne štednje za period penzionisanja kako u okvirima nacionalne tako i globalne ekonomije. Danas ekonomsku logiku javnih penzijskih sistema određuje država. Trend kretanja na globalnom nivou je koegzistencija javnih penzija sa različitim oblicima

privatnog penzijskog osiguranja, a kako će javne penzije u najvećem broju slučajeva biti nedovoljne za održanje životnog standarda u starosti, očekivano je da će ljudi biti primorani da dodatno štede kroz privatne penzijske šeme. U tom smislu, od izuzetnog je značaja uloga države u podsticanju dodatne štednje za „treće doba“ kroz dobrovoljni penzijski sistem, i to ne samo kroz edukaciju stanovništva u pogledu atraktivnosti kao i sigurnosti takvih plasmana, već i kroz poreske odnosno neporeske stimulanse za privredu i građane.

KLJUČNE REČI:**DOBROVOLJNI PENZIJSKI FONDOVI, PORESKE OLAKŠICE, NEPORESKI STIMULANSI****ABSTRACT:**

The changing demographic landscape is increasing the pressure on both developed and developing economies, fortifying pensions and retirement funds as primary pillars of the society, as well as of the social insurance system. Voluntary pension systems are of great importance in countries which lack sustainable public pension systems and private retirement savings. Therefore, chiefly because of the aging populations, the impetus to foster voluntary pension systems, as main retirement schemes, grows on both national and global levels. Currently, governments determine the economics of public pension systems. There is a global trend of public pensions coexisting with various forms of private pensions, and as public pensions are, in most cases, insufficient to maintain living standards of the elderly, people could be forced to save through alternative means, including private pension schemes. Consequently, governments play a key role in encouraging additional savings for the “third age” through the voluntary pension systems, not only by educating the population about the attractiveness and security of such placements, but also through tax and non-tax incentives for the economy and its citizens.

KEYWORDS:**VOLUNTARY PENSION FUNDS, TAX INCENTIVES, NON-TAX INCENTIVES**

1. UVOD

Današnji penzioneri uživaju daleko bolji status nego ikada ranije, u pogledu relativnog prihodnog položaja u starosti, koji se znatno poboljšao od 80ih godina prošlog veka. Izuzetno kratkog perioda oko prelaza u novi milenijum, evidentno je da siromaštvo u starosti beleži stalni pad sa svojih najviših nivoa sredinom 80-ih godina.² Pored toga, sadašnji penzijski sistemi pod uticajem su trenda ranog penzionisanja kao i povećanog priliva baby boom generacije u period penzionisanja.³ Pojedina istraživanja pokazala su da se sa starenjem baby boom generacije, udeo starijeg radno sposobnog stanovništva, tj. osoba starosti između 55 i 74 godine, u ukupnoj radnoj snazi, postepeno povećava. Ono što bi bilo donekle očekivana posledica ovakvog trenda jeste smanjenje ukupne radne snage po osnovu sukcesivnog napuštanja tržišta rada od strane pomenute starosne grupe radnika. Međutim, to nije ono što se moglo primetiti tokom protekle dve decenije. Umesto toga, primera radi, većina zemalja evrozone doživela je porast ponude radne snage od ranih 2000-ih.⁴ Jedan od faktora koji utiče na izbor pojedinaca da li će i u kom trenutku izaći sa tržišta rada i ući u penziju jeste i neto bogatstvo kojim raspolažu. U tom smislu, posedovanje sredstava na privatnim penzijskim računima može značajno uticati na neutralisanje rizika od potencijalnog smanjenja blagostanja nakon penzionisanja i obezbediti ljudima mogućnost da se penzionišu u ekonomski i društveno racionalnom dobu.

Pored toga, mnogi današnji penzioneri, barem muškarci, veći deo svog života radili su na stabilnim poslovima, dok je posao za ceo život, pa čak i karijera za ceo život, retka mogućnost za ljude koji danas ulaze ili su od skoro prisutni na tržištu rada. Stope nezaposlenosti, pogotovo među mlađim ljudima, i dalje su visoke u mnogim zemljama. Na globalnom nivou, 35,6% mladog, radno sposobnog, stanovništva (do 25 godina starosti) bilo je zaposleno u 2019. godini, što predstavlja značajan pad sa 46,4% koliko je iznosilo u 1999. godini.⁵ Ako uz to uzmemo u obzir i dramatičan rast prosečne starosti svetske populacije, postaje neizvesno kako društva mogu osigurati dobrobit za sve. Duži radni vek kao uslov za odlazak u penziju deo je odgovora na tekuće globalne trendove. Ipak, vlade država moraće da učine svoje politike dovoljno fleksibilnim da se prilagode neizvesnostima tržišta rada u budućnosti. U suprotnom, postoji bojazan da će se današnja omladina suočiti sa još većim rizicima od siromaštva kada dođe vreme za odlazak u penziju.

Naime, tokom protekle dve decenije, značaj penzijskih sistema za ekonomsku stabilnost zemalja ali i sigurnost njihovog stanovništva koje stari, sve više je prepoznata od strane mnogih država u svetu. Veliki broj penzijskih sistema sa dominantnim prvim stubom penzijskog osiguranja, u kom se finansiranje zasniva na pay-as-you-go sistemu, suočen je sa značajnim fiskalnim posledicama ili se očekuje da će biti finansijski neodrživ na dugi rok.⁶ To je rezultat činjenice da se prvi stub penzijskog osiguranja odnosi na obavezno državno penzijsko osiguranje koje se finansira po sistemu pay-as-you-go, odnosno u kom se sredstva doprinosu koje zaposleni i poslodavci uplaćuju u državni penzijski fond koriste za isplatu penzijskih nadoknada tekućim penzionerima, a imajući u vidu da je u svetu

2 Ebbinghaus et al. (2019), str. 5.

3 Fortuny & Auer (2000), str. 1.

4 Bodnár & Nerlich (2020), str. 2.

5 ILO (2020), str. 27.

6 Holzmann, Paul & Dorfman (2008), str. 1.

sve više starijeg stanovništva koje dostiže starosnu dob za odlazak u penziju. Kada su se formirali javni penzijski sistemi početkom 20. veka u većini zemalja je opredeljenje za pay-as-you-go sistem finansiranja bilo logičan izbor, između ostalog i zbog visokih stopa plodnosti u to doba. Međutim, od tada je veći deo sveta doživeo demografsko starenje, očekivano trajanje života je značajno poraslo, dok su stope plodnosti opale.⁷ U tom smislu, promenjena demografska struktura i rast očekivanog životnog veka stanovništva uticali su na rast neizvesnosti po pitanju održivosti ovako postavljenog sistema penzijskog osiguranja.

Imajući u vidu sve navedeno, dodatna štednja za period penzionisanja postaje imperativ u vremenu kada raste neizvesnost po pitanju sposobnosti javnih penzijskih sistema da obezbede zadovoljavajući životni standard stanovništva nakon penzionisanja. U tom smislu, fokus ovog rada biće upravo na prikazivanju fiskalnih trendova na tržištima dobrovoljnih penzijskih fondova, kao oblika dodatne štednje stanovništva za „treće doba“. Predmet analize jeste uloga države u kreiranju fiskalnog prostora za unapređenje atraktivnosti ovih finansijskih proizvoda, kako bi se uočile razlike i izvršila analiza istih, u Republici Srbiji i odabranim zemljama OECD-a. Cilj rada je da ukaže na značaj ovih institucionalnih investitora i njihovog ponašanja kako za finansijsku stabilnost i prosperitet nacionalne ekonomije tako i za stanovnike, članove ovih fondova, koji će obezbediti sebi dodatne prihode u starosti sa zadovoljavajućim prinosom na iste.

2. PORESKI TRETMAN PENZIJSKE ŠTEDNJE KROZ PRIVATNE PENZIJSKE FONDOVE

Države širom sveta podstiču štednju za period penzionisanja kako kroz različit poreski tretman štednje u privatnim penzijskim fondovima u odnosu na alternativne oblike štednje, tako i kroz druge novčane podsticaje. Korisnici dobrovoljnog penzijskog osiguranja mogu imati koristi po osnovu oslobađanja od poreza na više načina, a sve u zavisnosti od nacionalne regulative države čiji su građani ali i države čije zakonodavstvo reguliše rad privatnog penzijskog fonda u koji uplaćuju sredstva. S jedne strane, država može odlučiti da doprinosi uplaćeni u privatnu penzijsku šemu budu oslobođeni plaćanja poreza. Pored toga, prinosi ostvareni na plasiranje akumuliranih sredstava pojedinaca od strane penzijskih fondova mogu biti izuzeti iz oporezivanja. Konačno, postoji mogućnost i da isplate penzija podležu poreskom oslobođenju.

Ipak, treba imati u vidu da je ovo samo „gruba“ klasifikacija različitih poreskih režima kada su u pitanju sredstva uložena u privatne penzije. Primera radi, u slučaju da govorimo o oporezivim prinosima na sredstva uplaćena u privatne penzijske fondove, tretman ovih prinosa može da varira u zavisnosti od ročnosti investicija, što je zastupljeno u Australiji, zatim od vrste klasa imovine, kao što je to slučaj u Italiji, ali i od prihoda člana penzijske šeme, kao što je regulisano na Novom Zelandu.

Ukupni poreski benefit osetljiv je i na pretpostavljenu stopu doprinosa u dobrovoljne penzijske sisteme. Ako pretpostavimo da je sve ostalo nepromenjeno, niža stopa doprinosa

dovodi do nižeg nivoa akumuliranih sredstava i posledično do nižeg iznosa penzije. U sistemima u kojima se isplate penzija oporezuju, ove niže penzije se mogu oporezivati po nižoj stopi jer mogu povući ukupan oporezivi prihod od penzije pojedinca u niži poreski razred.⁸ To bi dovelo do povećanja ukupnog poreskog benefita što znači da pojedinac, član dobrovoljne penzijske šeme, tada plaća manji iznos poreza na penziju koju prima nego što bi to bio slučaj da prima veće iznose penzija, i na taj način ostvaruje tzv. poresku prednost, odnosno poreski benefit.

Kada su u pitanju poreski podsticaji u okviru zemalja OECD-a može se reći da gotovo polovina država članica primenjuje varijantu „izuzeti-izuzeti-oporezovani“ (engl. Exempt-Exempt-Taxed (EET)) na štednju kroz privatne penzijske fondove. Ovakav režim podrazumeva da su i uplate doprinosa i prinosi na ulaganja izuzeti iz oporezivanja dok se povlačenje penzija tretira kao oporeziv prihod. Ostali poreski režimi koji su prisutni u pojedinim državama kao i njihove karakteristike mogu se uočiti u narednoj Tabeli.

► TABELA 1: PORESKI TRETMAN PENZIJSKE ŠTEDNJE U ZEMLJAMA ČLANICAMA OECD-A

	DOPRINOSI	PRINOSI NA ULAGANJA	PRIHODI OD PENZIJE	DRŽAVE U KOJIMA JE REŽIM ZASTUPLJEN
„Izuzeti-Izuzeti-Izuzeti“ (engl. Exempt-Exempt-Exempt (EEE))	✗	✗	✗	Kolumbija, Slovačka
„Izuzeti-Oporezovani-Oporezovani“ (engl. Exempt-Taxed-Taxed (ETT))	✗	✓	✓	Danska, Grčka, Italija, Švedska
„Oporezovani-Izuzeti-Oporezovani“ (engl. Taxed-Exempt-Taxed (TET))	✓	✗	✓	Austrija, Francuska, Koreja, Portugal
„Oporezovani-Izuzeti-Izuzeti“ (engl. Taxed-Exempt-Exempt (TEE))	✓	✗	✗	Češka, Mađarska, Izrael, Litvanija, Luksemburg, Meksiko
„Oporezovani-Oporezovani-Izuzeti“ (engl. Taxed-Taxed-Exempt (TTE))	✓	✓	✗	Australija, Novi Zeland, Turska

Legenda: ✓ - oporezovano, ✗ - izuzeto od oporezivanja

Napomena: Tabela ne uzima u obzir heterogenost koja postoji unutar zemalja u vezi sa poreskim tretmanom, već samo prikazuje u kojim državama je određeni režim najzastupljeniji.

Izvor: OECD. (2020). Financial incentives for funded private pension plans.

Sada možemo detaljnije analizirati sisteme pojedinih država koje primenjuju varijantu „izuzeti-izuzeti-oporezovani“, kao najzastupljeniju, na štednju kroz privatne penzijske fondove.

2.1 Belgija

Penzijski sistem u Belgiji se sastoji od tri stuba.⁹ Prvi stub se odnosi na javni penzijski sistem koji se finansira po pay-as-you-go principu. Pored toga, zastupljen je i drugi stub,

8 OECD (2018), str. 2.

9 OECD (2019), str. 1.

tzv. dobrovoljne profesionalne penzijske šeme kao i treći stub, odnosno privatne penzijske šeme. Za razliku od prvog stuba, drugi i treći stub se zasnivaju na „fully-funded“ sistemu finansiranja, koji podrazumeva da visina penzijske nadoknade zavisi od visine akumuliranih sredstava doprinosa ali i prinosa koji je ostvaren na investirana sredstva doprinosa.

Korisnici trećeg stuba penzijskog osiguranja imaju pravo na bespovratni poreski kredit u visini od 30% od iznosa doprinosa uplaćenog u privatnu penzijsku šemu. Kada je u pitanju individualni račun za privatnu penzijsku štednju, maksimalni doprinos bio je 990 evra (poreski kredit od 30%) ili 1.270 evra (poreski kredit od 25%) godišnje, u 2020. godini. Pored toga, generalno gledano prinos na ulaganja oslobođen je poreza. Ipak, postoji jedan izuzetak, i to u slučaju kada je godišnji prinos na ulaganja veći od zagarantovanog prinosa. Tada privatni penzijski fond može pojedincu dodeliti godišnji udeo u dobiti koji podleže porezu po stopi od 9,25%. U trenutku isplate penzije prinos od ulaganja koji potiče od udela u dobiti odbija se pre obračuna poreza na dohodak od penzija. Konačno, penzije iz trećeg stuba se isplaćuju kao paušalni iznos koji se oporezuje po stopi od 8%. Ako je penzijski plan uspostavljen kada je pojedinac bio mlađi od 55 godina, porez se obračunava na kapital akumuliran do 60te godine života. S druge strane, ukoliko je pojedinac postao član privatne penzijske šeme kada je navršio 55 ili više godina, porez se obračunava na kapital akumuliran kada ugovor dostigne 10 godina. Članovi u tom smislu mogu da odluče da povuku sredstva kada dospeva predviđeni porez ili da odlože povlačenje do 65te godine najdalje. U drugom slučaju, pojedinci mogu da nastave da uplaćuju doprinose i nakon 60te godine, bez pripisivanja poreza na dodatni akumulirani kapital.¹⁰

2.2 Estonija

Penzijski sistem u Estoniji čine tri stuba. Prvi stub podrazumeva državnu penziju koja se finansira po pay-as-you-go principu. S druge strane, drugi stub penzijskog osiguranja u ovoj državi obuhvata obavezno privatno finansirano penzijsko osiguranje, dok se treći stub odnosi na dobrovoljne privatne penzijske fondove.¹¹

Učesnici trećeg stuba penzijskog osiguranja dobijaju pravo na bespovratni poreski kredit na doprinose koje uplaćuju u privatne penzijske šeme i to u visini koja odgovara 20% doprinosa uplaćenih tokom godine, pod uslovom da je to manje od 15% bruto prihoda ili 6.000 evra. Ograničenje od 6.000 evra odnosi se na ukupne doprinose i od strane zaposlenog i od strane poslodavca. Ukoliko nisu ispunjeni prethodno navedeni uslovi doprinose se oporezuju fiksnom stopom poreza na dobit od 20%. Takođe, poreski kredit se primenjuje samo na ugovore zaključene duže od 5 godina u trenutku kada pojedinac dostigne 55 godina starosti. Doprinosi poslodavaca uplaćeni u dobrovoljne penzijske planove smatraju se delom zarade zaposlenog i ne podležu porezu na dohodak fizičkih lica sve dok ne prelaze iznos od 15% individualnih doprinosa, ili 6.000 evra. Treba napomenuti da kako je 6.000 evra zajedničko ograničenje za doprinose zaposlenog i poslodavca, bilo koji iznos doprinosa uplaćenog od strane poslodavca za račun zaposlenog smanjuje raspoloživ iznos koji zaposleni može uplatiti u svoje ime i za svoj račun kako bi ostvario pravo na poreski kredit.

¹⁰ OECD (2020), str. 21.-24.

¹¹ Rajevska (2015), str. 140.

Pored toga, prinos na ulaganja je oslobođen poreza, i to bez ikakvih uslova i ograničenja. Oporezivanje isplata penzija iz dobrovoljnih penzijskih planova zavisi od toga kada pojedinac odluči da započne povlačenje novca i koji oblik isplate izabere. U tom smislu postoje dve varijante:

- a) Prevremena povlačenja (pre 55te godine) oporezuju se po stopi od 20%, osim u slučaju kada je lice potpuno i trajno onesposobljeno. Za osobe sa invaliditetom paušalne isplate oporezuju se po stopi od 10%.
- b) Povlačenje novca sa 55 godina starosti oporezuje se po stopi od 10% za anuitete na određeno vreme, pod uslovom da je u trenutku početka povlačenja sredstava prošlo više od 5 godina od momenta zaključenja ugovora. U suprotnom se povlačenja oporezuju po stopi od 20%.¹²

2.3 Letonija

Kao pripadnica grupe Baltičkih država, a gotovo isto kao i u slučaju Estonije, Letonija ima penzijski sistem koji se sastoji od tri stuba. Prvi stub podrazumeva obaveznu državnu penziju sa pay-as-you-go sistemom finansiranja. Drugi stub penzijskog osiguranja odnosi se na privatno finansirano penzijsko osiguranje, koje je u slučaju Letonije dobrovoljno, pri čemu velika većina stanovnika učestvuje u istom.¹³ Treći stub obuhvata otvorene i zatvorene privatne penzijske fondove.

Doprinosi uplaćeni u otvorene i zatvorene privatne penzijske fondove u Letoniji izuzeti su iz oporezivanja do najviše 10% godišnjeg oporezivog prihoda pojedinca. Pored toga, treba imati u vidu da zajednički iznos doprinosa uplaćenih u dobrovoljni penzijski fond i premije osiguranja (uplate premija osiguranja izvršene u skladu sa ugovorom o životnom osiguranju (sa akumulacijom sredstava) osiguravajućem društvu koje je osnovano i posluje u Letoniji, ili osiguravajućem društvu koje je registrovano u drugoj državi članici Evropske unije) ne sme preći 10% godišnjeg oporezivog prihoda pojedinca, odnosno 4.000 evra.¹⁴ Takođe, doprinosi koje poslodavac uplaćuje za svoje zaposlene u privatne penzijske planove računaju se kao prihod zaposlenog i stoga se mogu odbiti u okviru navedenog ograničenja. Iznos doprinosa koji prelazi ograničenje podleže graničnoj stopi poreza na dohodak pojedinca.

Prinos na ulaganja ostvaren kroz otvorene i zatvorene penzijske fondove smatra se prihodom od kapitala koji nije kapitalna dobit i oporezuje se po paušalnoj stopi od 20%. Prihodi od penzija formirani od doprinosa koje je pojedinac uplaćivao u privatni penzijski fond nisu oporezivi, dok se prihod od penzija formiran iz doprinosa poslodavca koji je u ime i za račun zaposlenog uplaćivao sredstva oporezuje po graničnoj stopi poreza na dohodak pojedinca.¹⁵

---

12 OECD (2020), str. 37.-38.

13 Rajevska (2015), str. 140.

14 Ministry of Finance of the Republic of Latvia (2021), str. 10.

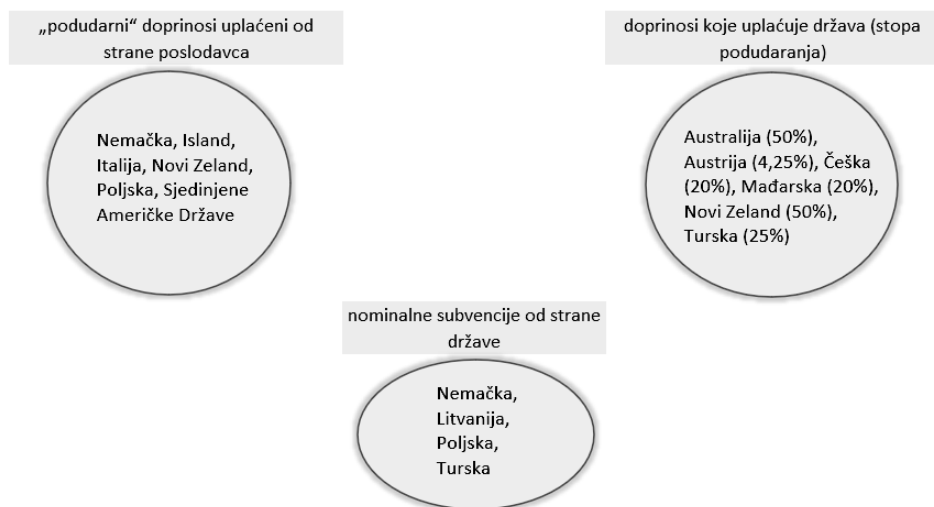
15 OECD (2020), str. 66.-67.

3. NEPORESKI PODSTICAJI ZA PRIVATNU PENZIJSKU ŠTEDNJU

Poreske olakšice za dopunsku penzijsku štednju se praktično mogu tumačiti kao indirektna subvencije koje se pružaju kroz poreski zakon. Suprotno tome, neporeski podsticaji, uglavnom „podudarni“ doprinosi i fiksne nominalne subvencije, direktna su uplata države na penzijski račun pojedinaca koji ispunjavaju određene uslove.¹⁶ Pod „podudarnim“ doprinosima podrazumevaju se kako doprinosi koje država uplaćuje za račun pojedinca tako i doprinosi koje poslodavac uplaćuje za račun zaposlenog, člana penzijskog plana, pod uslovom da i pojedinac, odnosno zaposleni, uplaćuje određeni iznos doprinosa iz svoje zarade. Tradicionalni oblici poreskih podsticaja imaju malo značaja za one koji ne plaćaju porez na dohodak, te su u tom smislu neporeski stimulansi od sve većeg značaja za pružanje snažnog podsticaja, prevashodno, neformalnom sektoru, za učešće u dobrovoljnim sistemima penzijske štednje.¹⁷

Kako bi podstakle učešće u dobrovoljnom penzijskom osiguranju pojedine zemlje su uvele određene direktnije podsticaje, i to pogotovo za one građane koji imaju niža primanja. Ovde je reč o neporeskim podsticajima koji se mogu pronaći u 15 zemalja OECD-a¹⁸, a neke od njih su prikazane na narednoj slici.

► SLIKA 1: NEPORESKI FINANSIJSKI PODSTICAJI U ZEMLJAMA ČLANICAMA OECD-A

Izvor: OECD. (2020). Financial incentives for funded private pension plans.

Nijedna od zemalja čije smo privatne penzijske sisteme detaljnije analizirali u pogledu poreskih podsticaja u prethodnom delu rada (Belgija, Estonija, Letonija) nema zastupljene neporeske stimulanse privatne penzijske štednje u bilo kom obliku. Zato ćemo

16 OECD (2020), str. 5.

17 Hinz at al. (2013), str. 17.

18 OECD (2020), str. 8.

u nastavku izvršiti analizu neporeskih stimulansa u Australiji, Austriji kao i na Islandu, kako bismo prikazali način na koji su režimi neporeskih podsticaja sprovedeni u okvirima nacionalnih ekonomija.

3.1 Australija

U Australiji, država pomaže građanima sa niskim i srednjim prihodima da povećaju svoju penzijsku štednju kroz takozvani „super ko-doprinos“ (enlg. *super co-contribution*). Ovaj doprinos je oslobođen poreza i dostupan je samo pojedincima koji ispunjavaju određene uslove. Građani mlađi od 71 godine su kvalifikovani za ovakav doprinos ako:

- a) su izvršili uplatu dobrovoljnog neoporezivog penzijskog doprinosa (u svoje ime) u prihodnoj godini,
- b) imaju ukupan prihod niži od granice visokog dohotka (53.564 AUD za 2019-20.),
- c) najmanje 10% njihovog ukupnog prihoda potiče od zaposlenja ili posla kojim se bave i
- d) njihov ukupan bilans starosne penzije je manji od 1.600.000 AUD.¹⁹

U tom slučaju, predviđena stopa podudaranja može iznositi do 50%. Iznos „super ko-doprinos“ zavisi od visine prihoda pojedinca kao i od visine individualnog doprinosa za penzijsku štednju. Primera radi, ukoliko pojedinac ima godišnju zaradu od 35.000 AUD i uplaćuje 40 AUD svake dve nedelje u svoj penzijski plan, na svom penzijskom računu će za godinu dana imati akumuliranu sumu od 1.040 AUD. Pod pretpostavkom da ispunjava sve druge uslove za učešće u ko-doprinosu, ovom pojedincu pripada pravo na maksimalni ko-doprinos od 500 AUD.²⁰

Pored toga, pojedinci sa prihodom nižim od praga niskog dohotka (38.564 AUD za 2019-20.) mogu dobiti 50 centi za svaki doplaćeni dolar, do maksimalno iskoristivog prava (500 AUD za 2019-20.). Za svaki dolar koji pojedinac zarađuje iznad praga niskog dohotka, maksimalno pravo se smanjuje za 3.333 centi.²¹

3.2 Austrija

U Austriji individualni doprinosi plasirani u plan obezbeđenja penzije koji finansira država mogu privući podudarne (enlg. *matching*) vladine doprinose. Stopa podudarnog doprinosa odgovara fiksnoj stopi od 2,75% uvećanoj za promenljivu stopu koja zavisi od opšteg nivoa godišnje kamatne stope. Za 2020. godinu varijabilna stopa bila je 1,5% što dalje znači da je ukupna stopa podudaranja bila 4,25%. Od 1. januara 2020. godine uzimali su se u obzir maksimalni lični doprinosi u visini od 2.957,80 evra, a na osnovu toga podudarni vladin doprinos za 2020. godinu iznosio je 125,71 evro. Podudarni državni doprinos ne podleže oporezivanju. Takođe, ukoliko se pojedinac odluči da penziju povuče kao paušalni iznos, mora vratiti 50% od iznosa državne subvencije i platiti dodatnih 27,5% poreza na kapitalnu dobit sa retroaktivnim efektom.²²

¹⁹ OECD (2020), str. 16.

²⁰ Australian Taxation Office, (2016)

²¹ OECD (2020), str. 16.

²² OECD (2020), str. 19.

3.3 Island

Prema kolektivnim ugovorima, na Islandu, poslodavci uplaćuju doprinose u visini od najmanje 2% zarade u dobrovoljne lične penzijske planove pod uslovom da zaposleni odluči da započne ličnu penzijsku štednju. Najčešća stopa doprinosa, posmatrano zbirno i od strane zaposlenog i od strane poslodavca, je 6% od zarade zaposlenog, s obzirom da većina zaposlenih uplaćuje doprinose u maksimalnom neoporezivom procentu (4%).²³

4. FINANSIJSKI PODSTICAJI ZA ŠTEDNJU KROZ DOBROVOLJNE PENZIJSKE FONDOVE U REPUBLICI SRBIJI

Tržište dobrovoljnih penzijskih fondova u Republici Srbiji regulisano je Zakonom o dobrovoljnim penzijskim fondovima i penzijskim planovima ("Službeni glasnik RS", br. 85/2005 i 31/2011, u daljem tekstu: Zakon), kao i odgovarajućim podzakonskim aktima. Politička ekonomija institucionalne reforme penzijskog sistema u našoj državi odvijala se pod dominantnim uticajem ogromnog udela penzionera u ukupnoj populaciji, što je posledica nepovoljne demografske slike i vrlo labave regulative samog procesa penzionisanja.²⁴ U ekonomskoj teoriji, ali i praksi, i danas postoje mnoga otvorena pitanja na temu trade-off-a između socijalne pravičnosti i tržišne efikasnosti. Stoga, ne može se govoriti o najboljem rešenju poreskog režima dobrovoljnog penzijskog sistema, već samo možemo analizirati postavljene ciljeve oporezivanja odnosno poreskih oslobođenja i ispitati kakve rezultate su do sada isti dali.

Treba napomenuti da je domaći sektor dobrovoljnih penzijskih fondova veoma specifičan. Dobrovoljni penzijski fondovi u Republici Srbiji su institucionalni investitori u okviru kojih se penzijski doprinosi prikupljaju i ulažu u različite klase aktive. Ipak, kao takvi, ovi fondovi nemaju status pravnih lica, već su to fondovi posebne vrste čija je imovina u vlasništvu članova i pravno je odvojena od imovine društava za upravljanje koja organizuju i upravljaju dobrovoljnim penzijskim fondovima.²⁵ U tom smislu, dobrovoljni penzijski fondovi nisu obveznici niti poreza na dobit pravnih lica niti poreza na dodatu vrednost.

U pogledu poreskog tretmana sredstava uplaćenih u dobrovoljni penzijski fond, postoji bitna razlika u zavisnosti od toga ko je izvršio uplatu i iz kojih sredstava. Kako prema Zakonu obveznik uplate može biti:

1. fizičko lice, ili drugo fizičko, odnosno pravno lice za račun fizičkog lica;
2. organizator, u svoje ime i za račun zaposlenog, odnosno člana sindikata, u skladu sa penzijskim planom;
3. poslodavac, u ime i za račun zaposlenog, u skladu sa ugovorom o članstvu između člana dobrovoljnog penzijskog fonda i društva za upravljanje²⁶

23 OECD (2020), str. 54.

24 USAID (2012), str. 23.

25 Zakon (2011), čl. 3.-28.

26 Zakon (2011), čl. 41.

tako se razlikuje i poreski tretman ovih uplata, i to na način prikazan u narednoj Tabeli.

► **TABELA 2: PORESKI TRETMAN PENZIJSKIH DOPRINOSA**

OBVEZNIK UPLATE	PORESKI TRETMAN
fizičko lice, ili drugo fizičko, odnosno pravno lice za račun fizičkog lica	Penzijski doprinos koji građani uplaćuju putem administrativne zabrane, odnosno koji poslodavac obustavlja i plaća iz zarade zaposlenog, oslobođen je poreza na dohodak građana, (u iznosu od 10%) za iznose do 6.062,00 dinara mesečno. Ipak, ukoliko pojedinac odluči da izvrši uplatu iz sopstvenih novčanih sredstava ali ne putem administrativne zabrane, u trenutku uplate u dobrovoljni penzijski fond sama uplata ne podleže oporezivanju ali sredstva koja uplaćuje na taj način bila su oporezovana u trenutku kada ih je stekao kao zaradu (porezom na dohodak građana) ili na neki drugi način (npr. porez na kapitalnu dobit i sl.)
organizator, u svoje ime i za račun zaposlenog, odnosno člana sindikata, u skladu sa penzijskim planom	Penzijski doprinos koji poslodavac/organizator penzijskog plana uplaćuje iz svojih sredstava za račun zaposlenog (člana fonda) oslobođen je poreza na dohodak građana, (u iznosu od 10%) za iznose do 6.062,00 dinara mesečno.
poslodavac, u ime i za račun zaposlenog, u skladu sa ugovorom o članstvu između člana dobrovoljnog penzijskog fonda i društva za upravljanje	

Izvor: Zakon o porezu na dohodak građana, čl. 14b.; čl. 16. i čl. 21a.

Svaki član fonda može iskoristiti olakšice po oba navedena osnova, odnosno do 6.062,00 dinara koje poslodavac uplaćuje iz sopstvenih sredstava i do 6.062,00 dinara koje poslodavac obustavlja i plaća iz zarade zaposlenog putem administrativne zabrane. Pomenuti, usklađeni iznos, se primenjuje od 1. februara 2021. godine i važi do 31. januara 2022. godine. Na osnovu odluke Vlade Republike Srbije, jednom godišnje se vrši usklađivanje ovog iznosa sa visinom inflacije u prethodnoj godini²⁷, odnosno, preciznije, u skladu sa članom 12a Zakona o porezu na dohodak građana, neoporezivi iznosi se usklađuju sa godišnjim indeksom potrošačkih cena u kalendarskoj godini koja prethodi godini u kojoj se usklađivanje vrši, prema podacima republičkog organa nadležnog za poslove statistike.

Prema Zakonu o porezu na dohodak građana uvedeno je poresko oslobođenje po osnovu kapitalnog dobitka kod isplata akumuliranih sredstava iz dobrovoljnih penzijskih fondova (čl. 72 i 72b). Pri tome, prenos računa iz postojećeg u drugi dobrovoljni penzijski fond, koji fond izvrši po nalogu i za račun člana dobrovoljnog penzijskog fonda, u skladu sa zakonom koji uređuje dobrovoljne penzijske fondove i penzijske planove, ne smatra se kapitalnim dobitkom. U tom smislu, ne plaća se porez na kapitalni dobitak niti prilikom povlačenja sredstava kao niti prilikom prenosa sredstava u drugi fond.

Zakonodavnim okvirom kojim je regulisana oblast dobrovoljnih penzijskih fondova propisano je da član dobrovoljnog penzijskog fonda, odnosno penzijskog plana stiče pravo na povlačenje i raspolaganje akumuliranim sredstvima sa navršениh 58 godina života.²⁸ Pomenuta starosna granica važi za članove koji su ugovore zaključili nakon usvajanja iz-

27 NBS (2020), str. 15.

28 Zakon (2011), čl. 62.

mena Zakona 2011. godine. Povlačenje sredstava član može izvršiti na jedan od sledećih načina: jednokratnom isplatom, programiranom isplatom, kupovinom anuiteta ili kombinacijom ovih načina.²⁹ U tom smislu se može govoriti i o poreskom tretmanu isplata u zavisnosti od opcije za povlačenje koju član fonda odabere.

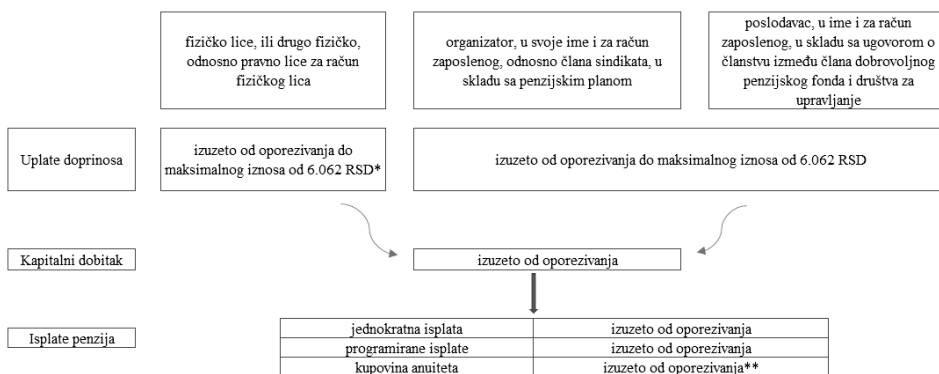
► **TABELA 3: PORESKI TRETMAN ISPLATA IZ DOBROVOLJNIH PENZIJSKIH FONDOVA**

NAČIN POVLAČENJA	PORESKI TRETMAN
jednokratna isplata	Izuzeto od oporezivanja.
programirane isplate	Izuzeto od oporezivanja.
kupovina anuiteta	Prilikom povlačenja sredstava radi kupovine anuiteta u društvu za osiguranje, ne plaća se porez na dohodak građana, ali se prilikom povlačenja anuiteta plaća porez na prihod od osiguranja lica (čl. 84). Stopa poreza na prihode od osiguranja lica iznosi 15% (čl. 86).

Izvor: Zakon o porezu na dohodak građana, čl. 72.; čl. 84.; čl. 86.

Konačno, možemo napraviti sumarni pregled poreskog tretmana uplata doprinosa, kapitalnog dobitka i isplata sredstava iz dobrovoljnih penzijskih fondova u Republici Srbiji.

► **SLIKA 2: PORESKI TRETMAN ČLANOVA DOBROVOLJNIH PENZIJSKIH FONDOVA**

*samo kada su uplate izvršene putem administrativne zabrane

** prebacivanje sredstava iz dobrovoljnog penzijskog fonda u društvo za osiguranje radi kupovine anuiteta isključeno je iz oporezivanja, ali kasnije povlačenje sredstava iz društva za osiguranje podleže oporezivanju

Na osnovu prethodnog prikaza možemo zaključiti da je poreski tretman sredstava plasiranih u dobrovoljne penzijske fondove u Republici Srbiji najbliži režimu EEE, koji je zastupljen u Kolumbiji i Slovačkoj. Ipak, postoje izvesne razlike u pogledu ekonomskih performansi ovakvog modela poreza na tržištima dobrovoljnih penzijskih fondova u Republici Srbiji i, primera radi, Slovačkoj, koja takođe primenjuje sličnu varijantu.

Treći stub penzijskog osiguranja, dobrovoljno penzijsko osiguranje, je u Slovačkoj uveden 1996. godine kao dopunski deo penzijskog sistema. Imajući u vidu da dobrovoljni penzijski fondovi posluju na teritoriji Republike Srbije od 2006. godine, može se zaključiti da je sistem dobrovoljnog penzijskog osiguranja u Slovačkoj za deceniju „stariji“. Od

2014. godine poreska olakšica za dopunsko penzijsko osiguranje u Slovačkoj je ponovo uvedena. Međutim, primenjiva je samo na nove učesnike trećeg stuba ili starije učesnike koji su prihvatili strože propise faze isplate (npr. viša minimalna starosna dob za početak povlačenja sredstava).³⁰ S druge strane, u Republici Srbiji ne postoje slična poreska oslobođenja odnosno poreski nameti u zavisnosti od toga kada je pojedinac zaključio ugovor i postao član dobrovoljnog penzijskog fonda. Jedina razlika za tzv. stare i nove članove, odnosno članove koji su ugovor zaključili pre tj. nakon 2011. godine, jeste starosna granica kao uslov za početak povlačenja sredstava, koja je po starom Zakonu (pre izmena i dopuna iz 2011. godine) iznosila 53 godine.

Naravno, specifičnosti nacionalnih zakonodavstava u ovoj oblasti mogu biti daleko kompleksnije analizirane. Ipak, za potrebe ovog rada, ovakva, donekle plitka, analiza ima dovoljan obuhvat da prikaže osnovne karakteristike fiskalnog tretmana štednje kroz dobrovoljni penzijski sistem i time ukaže na ulogu države u povećanju pokrivenosti stanovništva ovim oblikom štednje za starost.

Treba pomenuti da je članom 21a Zakona o porezu na dohodak građana propisano da se ne plaća porez na zarade na:

- premiju za dobrovoljno zdravstveno osiguranje koju poslodavac obustavlja i plaća iz zarade zaposlenog;
- penzijski doprinos u dobrovoljni penzijski fond koji poslodavac obustavlja i plaća iz zarade zaposlenog - člana dobrovoljnog penzijskog fonda.

pri čemu ukupan iznos koji može biti predmet oslobođenja zbirno ne sme preći iznos od 6.062 dinara mesečno. To je važno imati u vidu kada govorimo o uštedama pri uplati maksimalnog neoporezivog iznosa doprinosa u dobrovoljni penzijski fond, s obzirom da on iznosi 6.062 dinara mesečno ali zbirno ukoliko su ugovorena oba vida dodatnog dobrovoljnog osiguranja.

Pored toga, oslobođenje od plaćanja doprinosa propisano je članom 13. Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje i to na način da je osnovica doprinosa za zaposlene i za poslodavce iznos koji predstavlja zbir premije za dobrovoljno zdravstveno osiguranje i penzijskog doprinosa u dobrovoljni penzijski fond koje poslodavac na teret sopstvenih sredstava plaća za zaposlene, umanjen za iznos do 6.062 dinara mesečno.

Konačno, dizajn poreskih stimulansa u Republici Srbiji ima donekle značajan uticaj na podsticanje stanovništva da ulažu u dobrovoljne penzijske fondove. Ipak, razdvajanje poreske olakšice za dobrovoljno zdravstveno osiguranje i dobrovoljne penzijske fondove moglo bi potencijalno povećati zainteresovanost stanovništva za plasiranje novca u dobrovoljni penzijski sistem, pogotovo što su u pitanju dva potpuno različita finansijska proizvoda, te samo nametanje izbora između njih u pogledu ostvarenja prava na poresku olakšicu nema jasnu ekonomsku opravdanost. Ipak, stimulisanje ulaganja sredstava u dobrovoljne penzijske fondove putem poreskih olakšica treba pažljivo dizajnirati. Ne postoje jasni dokazi za efikasnost korišćenja poreskih olakšica u ohrabrivanju građana da više ulažu u penzije. Primera radi, nije jasno da li poreske subvencije kreiraju dodatne uštede ili jednostavno preusmeravaju postojeće. Ako se štednja samo preusmerava, po-

reske olakšice će biti i skupa i neefikasna metoda jer nagrađuju štednju koja bi postojala i bez njih.³¹

5. ZAKLJUČAK

Dobrovoljni penzijski sistemi predstavljaju važno sredstvo prilagođavanja u novoj konkurentnoj globalnoj ekonomiji. Poslodavci na otvorenijim tržištima rada ne samo da se takmiče za najkvalitetnije radnike već moraju i da zaštite svoja ulaganja u obuku i ljudski kapital. U tom smislu, dobrovoljne penzije mogu biti veoma značajan i koristan alat koji će omogućiti poslodavcima da ih koriste kako za privlačenje tako i za zadržavanje radnika. Time ne samo da se podiže efikasnost nacionalnih tržišta rada već se i poboljšava globalna konkurentnost zemalja.³²

Pored toga, rast zaposlenosti, potencijalno, ne samo da podiže nivo ekonomskog razvoja države već i smanjuje rizik od siromaštva njenih građana. U tom smislu, značajan faktor koji može uticati na razvoj tržišta dobrovoljnih penzijskih fondova kao i njihovo profitabilnije poslovanje jesu upravo kretanja na tržištu rada, imajući u vidu da je radno sposobno stanovništvo ujedno i štedno sposobno stanovništvo.³³ S tim u vezi, podrška države smanjenju siromaštva i rastu zaposlenosti u velikoj meri zavisi od kreiranja odgovarajućih podsticaja za domaćinstva da se angažuju u oblasti finansijskog investiranja. Posebna tema jeste i tzv. finansijska pismenost stanovništva. Određena istraživanja ukazuju na to da je finansijska pismenost direktno povezana sa planiranjem dopunske štednje za starost, ali i da ima značajniji uticaj na ponašanje pojedinaca prema akumulaciji penzijskog bogatstva od nivoa opšteg obrazovanja.³⁴

Individualnu odgovornost svakog građanina za svoju budućnost i finansijsku sigurnost u „trećem“ dobu možemo posmatrati i iz perspektive institucionalne odgovornosti. Naime, može se reći da je država potrebna dobrovoljnim penzijskim fondovima nego njihovim članovima, jer štiteći interese fondova i stvarajući prostor za dalji razvoj ove delatnosti ona ujedno štiti i interese stanovnika, članova dobrovoljnih penzijskih fondova, kao i njihova sredstva koja će uz profitabilniji rad samih fondova doneti i značajniji prinos na uloženi novac članovima. Ipak, pitanje štedne sposobnosti stanovništva Republike Srbije može u značajnoj meri ograničiti razvoj institucionalnih investitora kakva su društva za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima. Napredak u ovom sektoru, u našoj državi, zavisice prevashodno od razvoja nacionalne ekonomije i, s tim u vezi, rasta životnog standarda a time i štedne sposobnosti stanovništva.

Na kraju, treba napomenuti da ovakva analiza koja je obuhvatila razvijene zemlje u kojima je sistem štednje kroz privatne penzijske fondove prisutan već nekoliko decenija, pruža određene značajne zaključke koji se mogu primeniti i u drugim okruženjima kao što su zemlje u razvoju. Prvenstveno, poreski podsticaji ali i druge vrste finansijskih subvencija, poput podudarnih doprinosa, povezani su u izvesnoj meri sa rastom pokrive-

31 Papić (2019), str. 66.

32 FIAP (2008), str. 210.-211.

33 Papić & Janković (2020), str. 33.-34.

34 Mitchell & Lusardi (2011), str. 23.

nosti stanovništva dobrovoljnim penzijama. Ipak, jasno je da ovakav pristup ne rezultira nužno ukupnim povećanjem štednje na nacionalnom nivou, što bi visoke troškove istog učinilo finansijski opravdanim. Pored toga, upitno je kolika je moć ovako konstruisanih podsticaja da dopru do delova populacije sa nižim prihodima, kao i do onih koji su slabije obrazovani.³⁵ U tom smislu, može se reći da su postojeći režimi finansijskih podsticaja za privatnu penzijsku štednju efikasni, i to u pojedinim okruženjima, dok se ne dokaže suprotno.

LITERATURA

Altiparmakov, N. (2013). Is There an Alternative to the Pay-As-You-Go Pension System in Serbia? *Economic Annals*, Volume LVIII, No. 198, 89-114. <https://doi.org/10.2298/EKA1398089A>

Bodnár, K. & Nerlich, C. (2020). Drivers of rising labour force participation – the role of pension reforms. *Economic Bulletin*, Volume 2020, Issue 5, European central bank.

Ebbinghaus, B., Nelson, K.E., Nieuwenhuis, R. (2019). *Poverty in old age*, LIS Working Paper Series, No. 777, Luxembourg: Luxembourg Income Study (LIS). <https://doi.org/10.4324/9780429058103-20>

Fortuny, M., & Auer, P. (2000). *Ageing of the Labour Force in OECD Countries: Economic and Social Consequences*. International Labour Office Geneva: Employment Sector.

Hinz, R. et al. (2013). *Matching Contributions for Pensions : A Review of International Experience*. Washington, D.C.: World Bank Group. <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-9492-2>

Holzmann, R., Paul, R. H. & Dorfman, M. (2008). *Pension systems and reform conceptual framework*. Social Protection discussion paper no. SP 0824. Washington, D.C.: World Bank Group.

International Federation of Pension Fund Administrators (FIAP). (2008). *Pensions for the Future: Developing Individually Funded Programs*. Chile: Santiago

---

International Labour Organisation (ILO). (2020). *Global Employment Trends for Youth 2020: Technology and the future of jobs*. Geneva: International Labour Office

---

Ministry of Finance of the Republic of Latvia. (2021). *Tax system in Latvia*. Latvia: Riga

---

Ministry of finance of the Slovak Republic. (2020). *Country fiche on 2018 pension projections of the Slovak Republic*. Institute for Financial Policy: Ageing Working Group.

Mitchell, O. & Lusardi, A. (2011). Financial Literacy and Planning: Implications for Retirement Well-being. In *Financial Literacy: Implications for Retirement Security and the Financial Marketplace*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199696819.001.0001>

Narodna banka Srbije. (2020). *Sektor dobrovoljnih penzijskih fondova u Srbiji: Izveštaj za treće tromesečje 2020. godine*. Beograd: Narodna banka Srbije.

OECD. (2020). *Financial incentives for funded private pension plans*. Project on financial incentives and retirement savings. Preuzeto 18. marta 2021., sa <https://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions/financial-incentives-retirement-savings.htm>

OECD. (2019). *Pensions at a Glance 2019: Country profiles of pension systems – Belgium*, OECD Publishing, Paris

---

OECD. (2018). *The tax treatment of retirement savings in private pension plans*. Project on financial incentives and retirement savings. Policy Brief N°1. Preuzeto 20. marta 2021., sa <http://www.oecd.org/pensions/financial-incentives-retirement-savings.htm>

Papić, M. (2019). *Funkcionisanje dobrovoljnih penzijskih fondova u Srbiji: karakteristike, problemi i perspektive*. Master rad. Beograd: Ekonomski fakultet

---

Papić, M. & Janković, I. (2020). Macroeconomic and regulatory framework for investment activities of voluntary pension funds in serbia. *Ekonomске ideje i praksa*, br. 39, 17-36.

Rajevska, O. (2015). Sustainability of Pension Systems in the Baltic States. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 3(4), 139-153. <https://doi.org/10.15678/EBER.2015.030409>

USAID Serbia. (2012). *Rast privatne domaće štednje u cilju ubrzanja privrednog rasta Srbije*. Centar za liberalno-demokratske studije

---

Zakon o dobrovoljnim penzijskim fondovima i penzijskim planovima ("Službeni glasnik RS", br. 85/2005 i 31/2011)

Zakon o porezu na dohodak građana („Službeni glasnik RS“ broj 24/01, 80/02 - dr. zakon, 80/02, 135/04, 62/06, 65/06 - ispravka, 31/09, 44/09, 18/10, 50/11, 91/11 - US, 93/12, 114/12 - US, 47/13, 48/13 - ispravka, 108/13, 57/14, 68/14 - dr. zakon, 112/15, 113/17, 95/18, 86/19, 153/20, 156/20, 6/21)

Zakon o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje („Službeni glasnik RS“, br. 84/2004, 61/2005, 62/2006, 5/2009, 52/2011, 101/2011, 47/2013, 108/2013, 57/2014, 68/2014 - dr. zakon, 112/2015, 113/2017, 95/2018, 86/2019 i 153/2020, 6/2021)

INTERNET IZVORI:

---

https://www.nbs.rs/sr_RS/indeks/ [Pristupljeno: 18. marta 2021.]

<https://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions> [Pristupljeno: 18. marta 2021.]

<https://www.paragraf.rs/> [Pristupljeno: 19. marta 2021.]

National Bank of Slovakia, www.nbs.sk/en/home [Pristupljeno: 20. marta 2021.]

<https://www.ato.gov.au/> Australian Taxation Office [Pristupljeno: 27. maja 2021.]
